

BOSNA I HERCEGOVINA **IZVJEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA U 2014. GODINI**

SAŽETAK

Bosna i Hercegovina (BiH) je demokratska republika sa dvodomnim parlamentom. Mnoge funkcije vlasti su u nadležnosti oba entiteta unutar države, Federacije i Republike Srpske (RS), kao i Distrikta Brčko, zasebne administrativne jedinice pod suverenitetom BiH. Opći okvirni sporazum za mir (Daytonski sporazum) iz 1995. godine, kojim je okončan rat u BiH od 1992. do 1995., pruža ustavni okvir za strukture vlasti, dok su u drugim dijelovima Sporazuma utvrđene obaveze vlasti da osiguraju poštivanje ljudskih prava, kao što je pravo ratnih izbjeglica i raseljenih osoba da se vrate u svoja prijeratna prebivališta. Daytonskim sporazumom je također uspostavljena i funkcija visokog predstavnika koji ima ovlasti da proglašava zakone i da smjenjuje nositelje javnih funkcija. U zemlji su održani opći izbori u oktobru 2012. godine. Ured za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE/ODIHR) je u svojim preliminarnim zaključcima naveo da su izbori održani u pravičnom i demokratskom ozračju, ali i zabilježio brojne prijave neregularnosti u toku procesa brojanja glasova. Organi vlasti nisu uvijek održavali djelotvornu koordinaciju i jasnu podjelu nadležnosti i ovlaštenja između policijskih agencija i snaga sigurnosti, osobito u toku nasilnih protesta širom zemlje u februaru.

Korupcija vlasti ostala je jedan od najozbiljnijih problema u zemlji zbog kojeg i dalje traje politička i ekomska stagnacija. Zbog toga su u februaru organizirani protesti koji su predstavlјali najveće građanske nemire u zemlji od njezinog osamostaljenja. Neki politički lideri su manipulirali duboko ukorijenjenim etničkim podjelama koje su oslabile demokratiju i upravu, podrivale vladavinu prava, poticale diskriminaciju u većini aspekata svakodnevnog života, iskriviljavale smisao javnog diskursa u medijima i ometale povratak osoba raseljenih u toku sukoba 1992-1995. Uznemiravanje i zastrašivanje novinara i pripadnika civilnog društva ograničili su pristup javnosti tačnim informacijama i odgovornost političkih lidera prema javnosti.

Među drugim problemima vezanim za ljudska prava su stradanja od kopnenih mina sa smrtnim ishodom, loše postupanje policije prema građanskim licima, posebno prema osumnjičenima u toku ispitivanja; teški uvjeti u kazneno-popravnim ustanovama i pritvorskim jedinicama, kao što su prenatrpanost zatvorskih kapaciteta i fizičko zlostavljanje zatvorenika i pritvorenika, propusti policije da osobe lišene slobode upoznaju s njihovim pravima ili da im omoguće efektivan pristup pravnom zastupniku prije ispitivanja, nevraćanje imovine vjerskim zajednicama, društvena vjerska netrpeljivost, uključujući i vandalizam, nedovoljna zastupljenost manjina u političkom životu, neodobravanje slobodnog pristupa javnosti informacijama u posjedu vlasti, diskriminacija i nasilje nad ženama i pripadnicima manjina, trgovina ljudima, diskriminacija osoba s invaliditetom, diskriminacija i nasilje nad lezbijskim, gay, biseksualnim i transrodnim osobama (LGBT) i ograničavanje prava na zapošljavanje.

U oba entiteta i u Distriktu Brčko postoje jedinice koje vode istrage po pritužbama o nezakonitom postupanju pripadnika policije, izriču upravne sankcije i ukoliko utvrde postojanje elemenata krivičnog djela, predmete dostavljaju nadležnom tužilaštvu na dalje postupanje. Te jedinice su općenito bile djelotvorne i nema izvještaja o nekažnjenim slučajevima u toku prvih 10 mjeseci godine.

Dio 1. Poštivanje integriteta osoba, uključujući i zabranu sljedećeg:

a. Samovoljno ili nezakonito oduzimanje života

Nije bilo izvještaja o tome da su vlasti ili njihovi izvršitelji počinili samovoljno ili nezakonito oduzimanje života.

Uprkos domaćim i međunarodnim nastojanjima da se krivično procesuiraju predmeti ratnih zločina, veliki broj počinitelja ratnih zločina na nižim nivoima i dalje je nekažnjen, među njima i oni koji su odgovorni za ubistvo oko 8.000 osoba u genocidu u Srebrenici, kao i oni koji su odgovorni za oko 9.000 osoba koje se vode kao nestale i za koje se prepostavlja da su ubijene u toku rata od 1992. do 1995. godine.

Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina je predviđeno krivično procesuiranje najkompleksnijih predmeta ratnih zločina do 2016. godine i svih drugih predmeta ratnih zločina do 2025. godine. Provođenje Strategije i dalje uveliko kasni u odnosu na postavljene rokove i postoji veliki broj neriješenih predmeta. Primarni razlog za kašnjenje su opća operativna neefikasnost pravosudnih organa na državnom nivou i činjenica da Tužilaštvo BiH ne daje prioritet predmetima ratnih zločina u odnosu na druga krivična djela. U toku godine su Odjel za ratne zločine Suda BiH i sudovi na entitetskom nivou nastavili vodili postupke po optužnicama za ratne zločine, ali vrlo sporom dinamikom zbog zastoja uslijed nastojanja da se pronađu i pripreme svjedoci za svjedočenje, nedostatka sudnica i nedovoljnog kapaciteta u tužilaštvinama na entitetskom nivou. Osim toga, domaća praksa isprekidanih suđenja koja se zakazuju jednom sedmično ili čak rijede, a na kojima se sasluša svega mali broj svjedoka, prouzročila je duga odgađanja sudskih postupaka. Ipak, zemlja je postigla napredak u provođenju Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina nakon što su manje kompleksni predmeti prebačeni sa Suda BiH na entitetske, kantonalne i okružne sudove kako bi se ubrzala suđenja.

U januaru je državna vlada od EU primila iznos od 14,5 miliona KM (9,22 miliona USD) namijenjena za jačanje pravosudnog sistema i kapaciteta neophodnih za procesuiranje predmeta ratnih zločina. Sredstva su bila konkretno namijenjena otvaranju 120 radnih mjesta, između ostalog, za sudije, tužioce i stručne saradnike i povećanju budžeta Suda BiH, entitetskih, kantonalnih i okružnih sudova. Delegacija EU u BiH i OSCE su preuzeli obavezu praćenja realizacije programa u toku dvije godine. U međuvremenu je OSCE završio Projekat za procesuiranje ratnih zločina (2013.-2014.) čiji je cilj bio povećati kapacitet Suda BiH i entitetskih, kantonalnih i okružnih sudova za procesuiranje ratnih zločina.

U toku godine je Međunarodni krivični tribunal za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije nastavio suditi u preostalim predmetima iz svoje nadležnosti, po optužnicama za ubistva počinjena u toku sukoba od 1992. do 1995. godine. U julu je Okružni sud u Nizozemskoj presudio da je Vlada Nizozemske kriva za smrt 300 Bošnjaka koje su ubile paravojne snage bosanskih Srba u Srebrenici 1995. godine. Sud je utvrdio da tim nizozemskih mirovnih snaga u okviru UN-a nije spriječio njihovo ubistvo koje je Međunarodni krivični tribunal za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije 2007. godine okvalificirao kao genocid. Prema presudi Suda, nizozemske mirovne snage su predale Bošnjake, znajući da će ih bosanski Srbi vjerovatno ubiti.

U toku godine se dogodilo osam nesretnih slučajeva prouzročenih kopnenim minama u kojima je život izgubilo šest osoba, dok je devet osoba povrijeđeno. U zemlji postoji strategija protuminskog djelovanja, ali je velikim dijelom ostala bez finansijske podrške.

Prema podacima Centra za uklanjanje mina BiH (BHMAC), do augusta je još uvijek postojalo preko 9.400 aktivnih minskih polja (prema procjenama, sa oko 120.000 eksplozivnih naprava) koji, prema procjenama, predstavljaju opasnost za oko 540.000 stanovnika širom zemlje. U mnogim slučajevima je prisustvo kopnenih mina usporilo povratak interno raseljenih osoba i ekshumacije iz masovnih grobnica. Ogromne padavine u maju su prouzročile velike poplave u kojima su mine i druga neeksplodirana sredstva na području od preko 38 kvadratnih milja pomjereni prema ili do same površine zemlje.

b. Nestanak

Nije zabilježen niti jedan slučaj politički motiviranog nestanka, otmice ili kidnapovanja.

c. Mučenje i drugo okrutno, nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

Zakonom su takve prakse zabranjene, ali je Komitet Vijeća Evrope za prevenciju mučenja (CPT) izvjestio da je zlostavljanje osoba lišenih slobode od strane policije ponekad bilo „takve težine da predstavlja mučenje“.

U septembru 2013. godine je CPT objavio izvještaj o obilasku policijskih stanica i pritvorskih jedinica u RS-u 2012. godine. U izvještaju je delegacija CPT-a naglasila da postoji znatan broj vjerodostojnih navoda o teškom fizičkom zlostavljanju pritvorenika od strane policije u RS-u, koje je obuhvatalo šamaranje, udarce rukama i nogama, korištenje malih ručnih aparata za proizvodnju električnih šokova, držanje osoba u stresnom položaju sredstvima za vezivanje tokom dugog vremenskog perioda, stavljanje plastičnih vreća na glavu osumnjičenih i udaranje osumnjičenih tvrdim predmetima, između ostalog, i bezbol palicama. Nekoliko pritvorenika je izjavilo da ih je policija podvrgavala lažnom smaknuću pri čemu je držala pištolj uperen u sljepoočnicu pritvorenika ili je cijev pištolja stavljala u njihova usta i povlačila obarač. Većina slučajeva zlostavljanja navodno se dešavala u fazama ispitivanja u kojima je policija nastojala od osumnjičenih iznuditi priznanje. U svom odgovoru CPT-u Vlada RS-a je navela da je njeno Ministarstvo unutrašnjih poslova provedo internu istragu u osam slučajeva nezakonitog postupanja od strane pripadnika policije RS-a prema navodima CPT-a, od kojih se svi odose na pritužbe o zlostavljanju u policijskoj stanici Banja Luka. Istražitelji nisu mogli dokazati pet pritužbi, nisu mogli istražiti dva slučaja zato što su osobe koje su prijavile zlostavljanje podnijele i krivične prijave i ustanovali su da je u jednom slučaju primijenjena nezakonita i prekomjerna sila nad osobom u policijskom pritvoru. Nadležni organi su izjavili da je u toku disciplinski postupak protiv službenika policije čije je nezakonito postupanje potvrđeno tokom istrage.

Uvjeti u zatvorima i pritvorskim jedinicama

Uvjeti u zatvorima i protvorskim jedinicama u zemlji su teški i ponekad opasni po život. Zdravstvena zaštita i sanitarni uvjeti su potpuno neadekvatni i dok zatvorenici imaju adekvatan prostup hrani, neki od njih su se žalili na kvalitet hrane. Zatvorenici imaju pristup vodi za piće. Niti jedan zatvor nije prilagođen osobama s invaliditetom.

Fizički uvjeti: Do kraja septembra je u zatvorima bilo 3.464 osoba. Neke kazneno-popravne ustanove su prenatrpane – vlasti su procijenile da je ukupan kapacitet zatvora u Federaciji i RS-u 3.201 osoba. Mentalno oboljeli osuđenici služe kaznu zatvora u zatvoru u Zenici čije su uvjete međunarodni promatrači opisali kao loše. Renovirani psihiatrijski odjel na Sokocu u

kojem će biti smješteni takvi osuđenici trebao je biti otvoren krajem godine. Do oktobra nije zabilježen niti jedan smrtni slučaj među zatvorenicima.

Uprava: U odgovoru na izvještaje CPT-a o kašnjenju policijskih agencija u vođenju evidencije o pritvorenim osobama prije predaje takvih osoba nadležnim tužilaštvarima, državna vlada je izvjestila da se od 2012. godine vodi elektronska evidencija o osobama lišenim slobode. Navela je da procedure obezbjeđuju standardizirano i jedinstveno upravljanje podacima o osobama lišenim slobode. Državna vlada je također izvjestila da se od policijskih službenika i njihovih komandanata zahtijeva da uredno vode evidenciju. U svom izvještaju o posjeti 2012. godine, delegacija CPT-a je navela ozbiljne nedostatke u evidentiranju povreda osoba lišenih slobode. CPT je to djelimično pripisao tome što nadležni organi često ne dozvoljavaju pritvorenim osobama pristup uslugama zdravstvene zaštite bez prisustva policijskih službenika. Vlada je odgovorila na ovaj navod navodeći primjer Policijske stanice u Bijeljini u kojoj je policija odobrila pružanje medicinske pomoći 104 osobe lišene slobode u periodu januar-maj 2013. godine. Zakonom su dozvoljene alternative izdržavanju kazne u zatvoru, kao što su rad za opće dobro u zajednici i sredstva za elektronsko praćenje, naprimjer, odašiljač za elektronski nadzor koji se stavlja oko nožnog članka. Nadležni organi koriste institut uvjetnog puštanja na slobodu u skladu sa zakonom.

Zakon pritvorenicima i zatvorenicima dozvoljava da upute zahtjeve ili pritužbe Institutciji ombudsmena za ljudska prava BiH (ombudsmen), koji ima ovlasti da zagovara prava zatvorenika, uključujući i prava maloljetnih zatvorenika, vezano za status i okolnosti zatvaranja, kauciju, prenatrpanost zatvorskih kapaciteta i ostale uvjete. Ombudsmen također može zagovarati u ime zatvorenika poboljšanje uvjeta u pritvorskim jedinicama i kvalitetnije vođenje evidencije kako zatvorenici ne bi služili kaznu zatvora duže od maksimalne kazne propisane za počinjeno djelo. Ombudsmen nema ovlasti da zagovara alternativno služenje kazne zatvora omogućeno nenasilnim prijestupnicima, a čime bi se riješilo pitanje prenatrpanosti zatvorskih kapaciteta. Niti u jednom slučaju nije zabilježeno da uprava kazneno-popravnih zavoda nije proslijedila zahtjeve zatvorenih i pritvorenih osoba ombudsmenu. U toku prvih devet mjeseci godine ombudsmeni su objavili da su zaprimili oko 200 pritužbi, u usporedbi sa 170 pritužbi zaprimljenih u 2013. godini.

Zatvorenicima i pritvorenicima su omogućene posjete i dozvoljeno im je prakticiranje vjere. Zatvorenici imaju zakonsko pravo da podnose pritužbe i prijave i mogu očekivati ekspeditivno rješavanje svojih pritužbi o povredama prava i nadležni organi su generalno istražili vjerodostojne navode o nehumanim uvjetima.

Nezavisno praćenje: Vlada je dozvolila posjete nezavisnim promatračima poštivanja ljudskih prava, a predstavnicima međunarodne zajednice je obezbijedila neometan pristup svim zatvorima, pritvorskim jedinicama i zatvorenicima. Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa i dalje ima pristup zatvorima u nadležnosti ministarstava pravde i na državnom i na entitetskom nivou.

Unapređenje: U augustu su državni organi počeli izgradnju novog zatvora kako bi smanjili prenatrpane kapacitete u drugim zatvorima širom zemlje. Završetak izgradnje zatvora koji će biti u skladu s evropskim standardima i imati kapacitet za 300 osuđenika i 50 pritvorenika planiran je za 2015. godinu.

d. Samovoljno hapšenje i pritvaranje

Zakonom je zabranjeno proizvoljno hapšenje i pritvaranje i vlada je općenito poštivala ovu zabranu.

Uloga policijskog i sigurnosnog aparata

Zakonom su vlastima na nivou države, oba entiteta i Distrikta Brčko dodijeljene u značajnoj mjeri preklapajuće nadležnosti. Vojne snage EU su nastavile pružati podršku vlastima zemlje u održavanju sigurnog i bezbjednog okruženja za stanovništvo zemlje. Štab NATO-a u Sarajevu nastavio je pomagati vlastima zemlje u provođenju reforme odbrane i u borbi protiv terorizma.

Civilne vlasti imaju efektivnu kontrolu nad snagama sigurnosti, ali je složena struktura snaga sigurnosti povremeno rezultirala izostankom djelotvorne koordinacije i jasne podjele nadležnosti i odgovornosti. Prema zakonu, ministarstva unutrašnjih poslova na nivou entiteta, Distrikta Brčko i 10 kantona u FBiH obavljaju poslove iz policijske nadležnosti. Državne policijske agencije obuhvataju Državnu agenciju za istrage i zaštitu (SIPA), Graničnu policiju, Službu za poslove sa strancima i Direkciju za koordinaciju policijskih tijela u BiH. SIPA omogućava regionalnu saradnju u borbi protiv organiziranog kriminaliteta, trgovine ljudima i međunarodnog terorizma. Granična policija BiH je nadležna za nadzor nad državnom granicom i zadržavanje neregularnih migranata, dok je Služba za poslove sa strancima nadležna za traganje i praćenje legalnih i nelegalnih migracija. Direkcija za koordinaciju policijskih tijela u BiH vrši fizičko osiguranje vladinih i diplomatskih objekata i pruža osobnu zaštitu državnim zvaničnicima i stranim državnicima i diplomatama tokom posjete zemlji.

Vlada posjeduje mehanizme istrage i kažnjavanja u slučaju zloupotrebe položaja i ovasti i koruptivnih djela, ali je politički pritisak često sprečavao korištenje tih mehanizama. Iako nije bilo izvještaja o nekažnjavanju takvih djela u toku godine, i dalje su podnošeni izvještaji o korupciji u snagama sigurnosti na državnom i entitetском nivou. Pri svim policijskim agencijama postoje istražne jedinice unutrašnje kontrole. U toku cijele godine, uglavnom uz pomoć međunarodne zajednice, vlasti su za policijske i snage sigurnosti organizirale obuku na temu borbe protiv zloupotrebe položaja i ovasti i korupcije i promoviranja poštivanja ljudskih prava.

Procedure hapšenja i postupanje tokom pritvora

Policija je generalno vršila hapšenja na osnovu naloga izdanih na temelju dovoljno dokaza. Zakonom je uredeno da će organi vlasti upoznati osobe lišene slobode o optužbama za koje se sumnjiče odmah po prvom ispitivanju i da će policija osumnjičene osobe predati nadležnom tužilaštvu u roku od 24 sata od privođenja. Tokom ovog perioda policija može zadržati osobe lišene slobode do šest sati na mjestu izvršenja kaznenog djela u svrhu istrage. Nakon toga, postupajući tužilac ima rok od 24 sata da osobu lišenu slobode pusti ili da od suda traži određivanje pritvora. Sistem plaćanja kaucije funkcioniра i zakonom je zagarantirano pravo na brzo suđenje.

Pritvorenici imaju zakonsko pravo na advokata po svom izboru. U svom izvještaju o obilasku pritvorskih jedinica u RS-u 2012. godine CPT je naveo da organi RS-a često nisu poštivali pravo osumnjičenih na advokata i da se generalno osumnjičeni prvi put sastaju s advokatom u vrijeme prvog pojavljivanja pred sudijom te nakon dugih perioda prisilnog ispitivanja. Mnoge osobe su se žalile da su advokati koji su im dodijeljeni po službenoj dužnosti šutili tokom cijelog saslušanja pred sudijom za prethodni postupak.

Nije bilo slučajeva držanja osumnjičenih osoba u potpunoj izolaciji niti nezakonitog držanja u kućnom pritvoru.

Pritvor: Generalno, nije bilo slučajeva dugog trajanja pritvora. Zakonom je ograničeno trajanje pritvora na godinu dana i striktno određeno trajanje pritvora prije podizanja optužnice i nakon potvrđivanja optužnice. Da bi pritvor bio produžen, sud mora razmatrati predmet u redovnim, zakonom propisanim intervalima. Optuženi imaju pravo uložiti žalbu na rješenje o pritvoru.

e. Onemogućavanje pravičnog javnog suđenja

Državnim ustavom nije eksplicitno zagarantirano nezavisno sudstvo, ali zakonima oba entiteta jeste. Političke stranke i pripadnici organiziranih kriminalnih grupa su u politički osjetljivim predmetima ponekad vršili utjecaj na pravosuđe i na državnom i na entitetskom nivou.

Prema Krivičnom zakonu, kažnjivo je nepoštivanja presuda Ustavnog suda BiH, Suda Bosne i Hercegovine i Evropskog suda za ljudska prava. Od 2003. godine bilo je ukupno 89 izvještaja o nepoštivanju presuda Ustavnog suda BiH, ali Tužilaštvo BiH nije podizalo optužnice u takvim slučajevima. Nakon što su iscrpili sve domaće pravne lijekove, apelanti su često podnosili tužbe Evropskom sudu za ljudska prava u kojima su tražili izvršenje presuda.

Sudski postupci

Prema zakonu, optuženi uživaju načelo prezumpcije nevinosti, pravo da budu odmah i detaljno upoznati s optužbama uz besplatne usluge prevođenja, ukoliko su potrebne, i pravo na pravično i javno suđenje bez neopravdanog odugovlačenja postupka. Prema zakonu, suđenja se odvijaju bez porote. Prema zakonu, optuženi ima pravo na odbranu po službenoj dužnosti ako je optužen za teško krivično djelo. Sudovi nisu u svim slučajevima imenovali advokate odbrane po službenoj dužnosti u predmetima u kojima je maksimalna zaprijećena kazna zatvora manja od pet godina. Odbrana je generalno imala na raspolaganju adekvatno vrijeme i prostor za pripremu odbrane svojih klijenata. Prema zakonu, optuženi imaju pravo da se suoče sa svjedokom, da pozivaju svjedočice odbrane i iznose svoju odbranu, imaju pravo pristupa dokazima u posjedu vlasti koji su relevantni za njihov predmet i pravo na žalbu protiv presude. Organi generalno poštivaju većinu ovih prava.

Tužilaštvo BiH nastavilo je koristiti sporazume o priznanju krivice u određenim predmetima

Politički zatvorenici i pritvorenici

Nije bilo izvještaja o postojanju političkih zatvorenika i pritvorenika.

Postupci i pravni lijekovi u građanskopravnim stvarima

Zakonom je fizičkim i pravnim osobama omogućeno da koriste pravna sredstva u građanskopravnim postupcima po tužbama za povrede ljudskih prava, kao i pravo da podnesu žalbu na sudsку presudu Evropskom sudu za ljudska prava. Vlada nije ispoštovala mnoge sudske presude u vezi s ljudskim pravima.

Sudski sistem je opterećen velikim brojem zaostalih predmeta i nedostatkom djelotvornog mehanizma izvršenja sudske naredbi. Neefikasnost sudova koja umanjuje djelotvornost

građansko-pravnog postupka podriva vladavinu prava. Vladino nepoštivanje sudske presude primoralo je mnoge građane da tužbu podnesu Evropskom sudu za ljudska prava nakon što su iskoristili sve pravne lijekove pred domaćim pravosuđem.

Regionalne presude Suda za ljudska prava

Zemlja je pristupila Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i potpada pod nadležnost Evropskog suda za ljudska prava. Zemlja je generalno ispoštovala presude Evropskog suda za ljudska prava kojima se nalaže pojedinačne mjere u vidu preduzimanja konkretnih mera ili dostavljanja Evropskom sudu za ljudska prava akcijskih planova za provedbu presuda.

U julu je Evropski sud za ljudska prava donio presudu i predmetu *Azra Zornić protiv BiH*. Sud je pronašao da zemlja ne poštuje Evropsku konvenciju o ljudskim pravima s obzirom da vlasti BiH smatraju da Zornić nema pravo kandidirati se za Predsjedništvo BiH i Dom naroda zato što se ne izjašnjava kao pripadnica niti jednog naroda u BiH. Prema Ustavu BiH, samo osobe koje se izjašnjavaju kao pripadnici jednog od „konstitutivnih naroda“, to jeste, Bošnjaka (muslimana), Hrvata (katolika) i Srba (pravoslavaca), imaju pravo da se kandidiraju na izborima. Sud je presudio da je predmet Zornić identičan predmetu *Sejdic i Finci protiv BiH* u kojem je donio presudu 2009. godine kojom je naložio BiH da izmijeni svoj Ustav na način da dozvoli osobama koje se ne izjašnjavaju kao Bošnjaci, Hrvati ili Srbi da se kandidiraju za Predsjedništvo i Dom naroda. Do oktobra vlasti BiH nisu provele presudu u predmetu *Sejdic i Finci protiv BiH*. Do septembra pred Evropskim sudom za ljudska prava se nalazilo preko hiljadu predmeta po osnovu neizvršenja velikog broja presuda domaćih sudova koje se odnose na ljudska prava, kao i po osnovu problema vezanih za nestale osobe, staru deviznu štednju i naknade za ratne štete.

Restitucija imovine

Četiri tradicionalne vjerske zajednice u zemlji podnijele su brojne zahtjeve za restituciju imovine koja je nacionalizirana u toku i nakon Drugog svjetskog rata. S obzirom da nema državnog zakona o povratu nacionalizirane imovine, mnogi zvaničnici su koristili slučajevе restitucije imovine kao instrument etničke ili političke manipulacije. U nekoliko slučajeva su vladini zvaničnici odbili izvršiti povrat imovine za koju je zakonski utvrđeno da pripada vjerskim institucijama. U toku godine se Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu vratio na sporazum iz 2013. godine za postepeno vraćanje zgrade u kojoj je smješten zakonskim vlasnicima imovine, Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Na osnovu sporazuma je jedna sala vraćena Crkvi za uspostavljanju Instituta za studij međureligijskog dijaloga, kao prvi korak ka povratu kompletne zgrade. Predstavnici Ekonomskog fakulteta su opravdavali nepoštivanje sporazuma nedostatkom prostora za Fakultet.

Romi raseljeni tokom sukoba od 1992. do 1995. godine imali su poteškoća sa povratom svoje imovine iz razloga diskriminacije i zato što nisu imali dokumente kojima bi dokazali vlasništvo ili nikada nisu ni uknjižili pravo vlasništva u zemljишne knjige.

f. Samovoljno ometanje prava na privatnost, porodicu, dom i korespondenciju

Zakonom su takve radnje zabranjene i nije bilo izvještaja o propustu vlasti da ispoštuju ove zabrane.

Dio 2. Poštivanje građanskih sloboda, uključujući i sljedeće:

a. Sloboda govora i štampe

Zakonom je propisana sloboda govora i štampe. Iako zakon sadrži odredbe koje zabranjuju djela koja provociraju rasnu, etničku ili drugu netrpeljivost, vlasti ih nisu primjenjivale u toku godine i nisu se direktno miješale u slobodu izražavanja. Zakonima je zaštita slobode štampe dodijeljena u nadležnost kantona u Federaciji i entitetskih organa vlasti u RS-u. Nivo poštivanja slobode govora i štampe od strane vlasti i dalje se smanjivao u toku godine.

Sloboda govora: Iako u toku prvih 10 mjeseci izvještajne godine nije bilo zakonskih ni administrativnih mjera kojim bi se ograničavala sloboda govora, u RS-u su organi vlasti i dalje vršili pritisak na medije kako bi obeshrabrili neke oblike izražavanja, dok je stranačka i vladina kontrola nad glavnim informativnim medijima suzila širinu mišljenja u oba entiteta.

U februaru su se dogodili masovni protesti u cijeloj Federaciji i nekoliko manjih protesta u RS-u. Krajem februara je Udruženje ratnih veterana RS-a organiziralo nekoliko protesta u glavnom gradu RS-a Banjoj Luci. Vlasti RS-a su odmah nazvale pokušaje organiziranja mirnih demonstracija u RS-u nastojanjem osoba iz Federacije, to jeste Bošnjaka, da podrivate RS sa srpskom većinom. Provladini mediji u RS-u su djelovali u koordinaciji s vladom na diskreditiranju organizatora protesta i kvalifikaciji karaktera protesta u Federaciji kao protesta protiv RS. U toku protesta vodeća stranka u RS-u, Savez nezavisnih socijaldemokrata, objavila je na svojoj web stranici publikaciju pod nazivom *Rušenje Republike Srpske – Teorija i tehnologija prevrata* (28. februar) u kojoj se više nevladinih organizacija (NVO), medija i osoba optužuje da su angažirani od stranih zemalja da djeluju kao „strani agenti“ koji podrivaju ustavni poredak RS-a.

Federalni zakon i zakon RS-a ne zabranjuju izričito govor mržnje, ali su zabranjena djela koja izazivaju etničku, rasnu ili vjersku mržnju. Bez obzira, mnogi mediji su i dalje nekažnjeno koristili zapaljiv jezik u izvještavanju o pitanjima koja se odnose na etničku pripadnost, religiju i političku orijentaciju. Osim toga, aktivisti i aktivistkinje LGBT populacije često su bili izlagani medijskim napadima, često uz korištenje homofobnog jezika.

Do kraja septembra je Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) evidentirala tri navoda o onome što je okarakterisano kao govor mržnje, ali nije podržala niti jedan. Do kraja oktobra je Vijeće za štampu BiH zaprimilo 755 pritužbi, od čega se 555 odnosilo na govor mržnje. Vijeće je utvrdilo da je u toku prvih devet mjeseci izvještajne godine bilo 175 slučajeva poticanja mržnje i širenja mržnje kroz govor. Većina slučajeva se odnosila na online medije.

Nezavisni analitičari su primijetili kontinuiranu tendenciju političara i drugih lidera da neželjene kritike okarakteriziraju kao govor mržnje ili nacionalnu izdaju.

Sloboda štampe: Nezavisni mediji su i dalje izražavali široku raznolikost stavova, ali su bili pod neprimjerenim utjecajem vlasti, političkih stranaka i privatnih interesnih grupa. Medijsko izvještavanje je ostalo politički i etnički podijeljeno. U toku februarskih protesta je politička pristrasnost bila naročito vidljiva. Više medijskih analitičara je istaknulo da su se neki ključni mediji fokusirali gotovo isključivo na elemente nasilja tokom demonstracija, često nazivajući demonstrante „huliganima“ i „kriminalcima“. Mediji bliski vodećim hrvatskim strankama su tvrdili da su protesti isključivo bošnjački i da im je cilj poticanje sukoba između Bošnjaka i Hrvata, posebno u Mostaru. Također u februaru je Udruženje BH novinari izdalo nekoliko izjava za medije o napadima na novinare u Tuzli, Zenici i drugim gradovima Federacije. Udruženje je navelo da su „novinari često izloženi napadima, ne samo od demonstranata, nego i od policije i visokih dužnosnika.“

Javni RTV servisi na državnom, entitetskom, kantonalnom i općinskom nivou su i dalje bili pod jakim političkim pritiskom vlasti i političkih snaga, prije svega kroz kontrolu njihovih finansijskih sredstava. Ovakav pritisak je ograničio nezavisnost javnih emitera i konsistetno dovodio do subjektivnog i politički obojenog informativnog sadržaja. Obje entitetske vlade su finansijski podržavale novinske agencije kroz udio u vlasništvu. U toku godine je Vlada RS-a izdvojila iznos od 1,7 miliona KM (1,08 miliona USD) kao finansijsku podršku medijima. Federalna vlada je izdvojila 500.000 KM (318.000 USD) kao tehničku pomoć Federalnoj Radio-Televiziji (FTV), javnom emiteru u Federaciji. Ostaje nejasno da li će FTV dobiti ta sredstva, s obzirom da Federalna vlada sredstva nije uplatila 2013. godine. Postoje dokazi koji sugeriraju da je povlačenje sredstava bilo politički motivirano.

Prema zakonu, RAK je nadležan za reguliranje svih aspekata audio-vizuelnog tržišta zemlje, uključujući i radio-difuznih medija, ali su organi vlasti na državnom nivou i dalje nastojali oslabiti RAK kroz ubacivanje stranačke politike u nadzor i upravljanje RAK-om i smanjenje njegovih regulatornih ovlasti.

U januaru je potvrđivanjem imenovanja šest novih članova Vijeća Agencije omogućeno RAK-u da djeluje u okviru svog zakonskog mandata; mandat bivšeg saziva Vijeća je istekao 2009. godine. U maju je novo Vijeće jednoglasno donijelo odluku o imenovanju generalnog direktora RAK-a umjesto vršioca dužnosti generalnog direktora čiji je nedostatak mandata podrivao samostalnost i djelotvornost ove institucije. Ipak, Vijeće ministara, koje ima zakonsku obavezu da potvrdi imenovanje u roku od 30 dana, to nije uradilo. Promatrači vjeruju da je do odgađanja došlo zbog političkih nesuglasica u Vijeću ministara. Do sredine oktobra zastoj nije bio riješen.

Neki javni emiteri, uključujući i Radio-Televiziju Bosne i Hercegovine (BHRT), javni RTV kanal koji pokriva cijelu zemlju, suočili su se sa finansijskom nestabilnošću zato što je naplata RTV takse i dalje nedovoljna i loše regulirana. S druge strane, izmjene i dopune zakona koji regulira djelatnost Radio-Televizije Republike Srpske (RTRS), otvorile su mogućnost direktnog finansiranja ovog informativnog servisa od strane vlade.

Entitetske vlade su dodatno smanjile nezavisnost svojih emitera isključivanjem RAK-a iz procesa imenovanja upravnih odbora javnih radio-televizijskih servisa. Umjesto toga, njihov izbor je da entitetski parlamenti vode proces imenovanja.

Institucionalna nestabilnost upravljačkih struktura FTV-a i RTRS-a učinila je javne RTV servise podložnim neprestanom političkom pritisku. FTV odražava nekoliko slojeva političke pristrasnosti. Konstantna nesigurnost mandata članova upravnih odbora učinila ih je podložnim političkom utjecaju, kao i prethodnih godina. U toku godine, kada više nije bilo novih nastojanja da se imenuju članovi Upravnog odbora FTV-a, Odbor je djelovao u tehničkom mandatu te je stoga bio otvoreniji prema političkom utjecaju. U prethodnim godinama je Federalni Parlament pokušao imenovati više članova Odbora, iako prema zakonu samo jedan član Upravnog odbora može biti imenovan u jednoj kalendarskoj godini, čime je stvorena nesigurnost u vezi s upravljačkom strukturom javnih RTV servisa. U martu, u nastojanju za koji promatrači smatraju da odražava namjeru preuzimanja pune kontrole nad RTRS-om, Vlada RS-a je imenovala novog generalnog direktora koji je na novu dužnost došao s mjesta šefa kabineta entitetskog premijera. U maju je Upravni odbor BHRT-a odbio amandmane na statut kojim bi se ograničio njegov prekomjeran utjecaj na imenovanje uprave i uređivačkog odbora, uprkos zahtjevu EU da se donesu amandmani u sklopu procesa

proširenja EU. Stav Upravnog odbora je pokrenuo dodatna pitanja u vezi sa stepenom nezavisnosti javnog RTV servisa na nivou BiH.

Organi na državnom nivou nisu uspostavili Korporaciju javnih RTV servisa koja bi nadgledala rad svih javnih RTV servisa u zemlji, kako to nalaže zakon. Novoimenovano Vijeće RAK-a je na svojoj sjednici u aprilu jednoglasno donijelo odluku da ukine prethodnu odluku kojom je smanjenja dozvoljena minutaža marketinškog oglašavanja sa šest na četiri minute po jednom satu. Smanjena dozvoljena minutaža predstavljala je prijetnju finansijskoj stabilnosti javnih RTV servisa.

Postoji veliki broj novina u privatnom vlasništvu i sve izražavaju široku lepezu stajališta. Nekoliko nezavisnih štampanih medija i dalje se suočavalo sa finansijskim problemima koji su doveli u pitanje njihov dalji rad.

Nasilje i maltretiranje: U toku godine bilo je vjerodostojnih izvještaja o zastrašivanju novinara i o politički motiviranim sporovima protiv novinara zbog negativnog izvještavanja o liderima i organima vlasti. Do septembra je Linija za pomoć novinarima zabilježila 30 slučajeva povrede prava i sloboda novinara ili vršenja pritiska od strane zvaničnika na vlasti ili onih u organima za provođenje zakona. Zabilježeno je 5 fizičkih napada, 15 slučajeva vršenja pritiska i upućivanja prijetnji novinarima, dvije prijetnje smrću te primjeri neodobravanja pristupa informacijama. Političari u BiH, posebno u RS-u, i dalje su zastrašivali novinare. U toku februarskih demonstracija, prema medijskom izvještavanju i Human Rights Watch-u, policija je koristila prekomjernu silu protiv novinara (vidi Dio 2.b.). U toku političke tribine u Istočnom Sarajevu koja je bila otvorena za medije, predsjednik RS-a Milorad Dodik je verbalno napao novinarku Slađanu Jašarević i uputio joj seksističke komentare. U drugom incidentu u maju verbalno je napao novinarku Ljiljanu Faladžić u Bijeljini. Udruženje BH novinari i nekoliko nezavisnih novinskih kuća oštro je osudilo Dodikovo ponašanje.

Također je bilo slučajeva zastrašivanja novinara i medija od strane neidentifikovanih osoba. U aprilu je nepoznata osoba, koristeći se imenom jednog kriminalca koji je u zatvoru, telefonskim putem uputila prijetnje glavnom uredniku magazina START, njegovom uredivačkom odboru i članovima njegove porodice nakon što je magazin objavio članak o kriminalnoj aktivnosti. Nakon što je novinarka Dnevnog Avaza Semira Degrimendžić objavila seriju članaka s kritičkim osvrtom na bh. političare, nepoznate osobe su po cijelom Sarajevu oblijepile slike karakterizirajući novinarku Degrimendžić kao politički pristrasnu. Udruženje BH novinari, nekoliko političkih stranaka i Delegacija EU u BiH snažno su osudili ovaj slučaj zastrašivanja štampanih medija.

Cenzura ili ograničavanje sadržaja: Neke političke stranke su pokušale izvršiti utjecaj na uredivačku politiku i sadržaj medija putem zakonskih i finansijskih mjera. Zbog toga neki mediji provode autocenzuru.

U nekim slučajevima su medijski izvori izvjestili o prijetnjama zvaničnika da se više neće oglašavati u nekim medijima ili su ograničavali pristup službenim informacijama. Preovladavajuće prakse ukazuju da je direktna povezanost između najvećih oglašivača i političkih krugova omogućila pristrasnu distribuciju vremena za oglašavanje. Javne kompanije, od kojih je većina pod kontrolom političkih stranaka, i dalje su glavni oglašivači. Medijske kuće koje se kritički odnose prema strankama na vlasti tvrde da im nije bilo lako dobiti vrijeme za oglašavanje.

Sloboda izražavanja na internetu

Vlasti nisu ograničavale niti prekidale pristup Internetu niti su cenzurirale online sadržaj i nema vjerodostojnih informacija o tome da su vlasti nadzirale privatnu online komunikaciju bez odgovarajućeg zakonskog odobrenja. Prema godišnjem izvještaju Regulatorne agencije za komunikacije za 2013. godinu, koji je objavljen u maju, u 2013. godini je oko 57 posto stanovništa koristilo Internet.

Akademske slobode i kulturne manifestacije

Vlada nije ograničavala akademske slobode i kulturne manifestacije.

Osam javnih univerziteta u zemlji je i dalje etnički segrerirano, kao i njihovi nastavni planovi i programi, diplome i relevantne nastavne aktivnosti. Profesori su ponekad u svojim predavanjima koristili pristrasan jezik. Odabir udžbenika i nastavnog materijala pojačavao je diskriminaciju i predrasude.

b. Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Sloboda okupljanja

Zakonom je zagarantirana sloboda okupljanja i vlasti su generalno poštivale ovo pravo. Bilo je slučajeva da su vlasti indirektno ograničavale slobodu okupljanja. U toku februarskih protesta, stranka na vlasti u RS-u je objavila listu udruženja za koje smatra da „ruše ustavni poredak RS-a“. U ozračju protesta s emotivnim nabojem su promatrači tvrdili da takvo objavljivanje u RS-u predstavlja zastrašivanje civilnog društva. Postojali su izolirani izvještaji o upotrebi prekomjerne sile od strane policije u toku protesta, usmjerene posebno protiv organizatora protesta. Vlada na državnom nivou je podnijela prekršajne prijave protiv nekoliko osoba koje su sudjelovale u protestima. Prema izvještajima, neke političke stranke na vlasti su prijetile demonstrантима da će izgubiti politički patronat ako ne prestanu protestirati.

U izjavi za medije od 21. februara je Human Rights Watch pozvao državne, entitetske i lokalne organe vlasti da odmah pokrenu istragu u vezi sa prekomjernom upotrebom sile od strane policije protiv demonstranata na ulicama i u policijskom pritvoru u Tuzli i Sarajevu u periodu od 5.-9. februara. Ista NVO je izvjestila da je razgovarala sa žrtvama i dokumentovala 19 slučaja prekomjerne upotrebe sile od strane policije protiv demonstranata, promatrača i novinara. Šest slučajeva se dogodilo u Tuzli – pet na ulicama i jedan protiv demonstranta kojeg je policija privela u svoje prostorije. Preostalih trinaest slučajeva se dogodilo u Sarajevu – osam protiv demonstranata lišenih slobode i pet slučajeva na ulicama. Human Rights Watch je izjavio da su među žrtvama bile i dvije ženske osobe i troje djece.

Istragom navoda o prekomjernoj upotrebi sile protiv demonstranata koju su provele relevantne policijske agencije utvrđeno je da je loša koordinacija među raznim policijskim agencijama i agencijama sigurnosti na entitetskom i lokalnom nivou u nekim slučajevima dovela do lošeg upravljanja kontrolom mase i izostankom zaštite zgrada vlade. Lokalni mediji su izvjestili da je daleko više policajaca pretrpjelo teške povrede koje su zahtijevale medicinski tretman nego demonstranata (180 naspram 19). Da bi riješile pitanja kontrole mase, pet policijskih agencija u Sarajevu je potpisalo sporazum o uzajamnoj pomoći na osnovu kojeg će izraditi operativne planove za eventualne demonstracije ubuduće. Osim toga,

sve tri policijske akademije u BiH su uvele dodatne module o ljudskim pravima kao dio osnovne policijske obuke.

Sloboda udruživanja

Zakonom je zagarantirana sloboda udruživanja i vlasti su generalno poštivale ovo pravo, iako su neke NVO prijavile da su imale poteškoća prilikom svoje registracije kao pravnih lica. Naprimjer, jedna LGBT NVO iz Banja Luke suočavala se sa sve većim birokratskim zahtjevima tokom svojih upornih nastojanja da se registrira pri državnom Ministarstvu pravde u periodu od decembra 2013. do jula 2014. godine. Neke nevladine organizacije, frustrirane odgovlačenjem na državnom nivou, odlučile su se za registraciju na entitetskom nivou.

c. Vjerske slobode

Vidi Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova SAD-a o vjerskim slobodama u svijetu (*International Religious Freedom Report*) na www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Sloboda kretanja, interno raseljene osobe, zaštita izbjeglica i osobe bez državljanstva

Zakonom su omogućeni sloboda kretanja unutar zemlje, putovanje u inostranstvo, emigracija i repatriacija i vlasti su uglavnom poštivale ta prava, s tim da su u praksi ipak ostala neka ograničenja.

Interno raseljene osobe

U toku rata od 1992. do 1995. godine oko milion stanovnika je postalo interno raseljeno. Većina Bošnjaka i Hrvata su raseljeni iz Republike Srpske, dok su Srbi raseljeni iz Federacije. Na početku rata je Ured Visokog komesarjata UN-a za izbjeglice (UNHCR) pružao zaštitu i ili pomoć 84.500 interno raseljenih osoba. Prema podacima UNHCR-a, oko 7.000 osoba, uglavnom interno raseljenih, i dalje, 20 godina nakon rata, živi u kolektivnom smještaju, koji je trebao biti privremenog karaktera. Kolektivni centri se nalaze širom zemlje. Znatan broj interno raseljenih osoba i povratnika živi u uvjetima ispod standarda, koji utječu na njihovu egzistenciju.

Daytonskim mirovnim sporazumom je zagarantirano pravo na povratak osoba koje su raseljene tokom rata. Državnim ustavom i zakonima omogućeni su dobrovoljni povratak ili preseljene interno raseljenih osoba u skladu s Vodećim principima UN-a o internom raseljeništvu.

Iako se prema zvaničnim podacima o ostvarenom povratku preko milion izbjeglica i raseljenih osoba vratio u svoja prijeratna prebivališta, u nekim slučajevima brojke ne odražavaju precizno prebivališta izbjeglica i interno raseljenih osoba. Znatan broj manjinskih povratnika nije ostao u mjestu povratka zato što su se suočili sa diskriminacijom prilikom zapošljavanja, ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, penziju i socijalnu zaštitu. Naprimjer, mnogi povratnici s velikim medicinskim potrebama nisu imali zdravstveno osiguranje u mjestu povratka. Veliki broj povratnika su starije i ranjive osobe i one su imale poteškoća prilikom ostvarenja prava na penziju ili druge oblike socijalne zaštite i politike.

Iako je stopa fizičkog nasilja nad povratnicima znatno opala nakon rata, izolirani napadi se i dalje dešavaju. Naprimjer u aprilu je jedan Srbin iz Zvornika ubio bošnjačkog povratnika koji mu je bio komšija. Kasnije je lokalna policija uhapsila osumnjičenog počinitelja i on se nalazi u pritvoru do okončanja postupka pred okružnim sudom.

Državnim i entitetskim zakonima propisana je zaštita raseljenih osoba i povratnika u skladu s Vodećim principima UN-a o internom raseljeništvu.

Nije bilo zakonskih ograničenja pristupa interno raseljenih osoba humanitarnim organizacijama i pomoći, ali su procedure prijave za primanje pomoći komplikirane i interno raseljene osobe često nisu bile u stanju snositi troškove vezane za podnošenje zahtjeva za pomoć.

Zaštita izbjeglica

Pristup azilu: Zakonima je regulirano odobrenje izbjegličkog statusa ili statusa supsidijarne zaštite; sistem pružanja zaštite izbjeglicama i dalje nije bio transparentan. Tražitelji azila čiji zahtjevi za azil nisu riješeni, bez obzira na zemlju porijekla, mogli su ostati u azilantskim centrima sve dok Ministarstvo sigurnosti nije riješilo njihove zahtjeve, što je obično trajalo tri mjeseca ili duže. U hitnim slučajevima u kojima se radi o očigledno neosnovanim zahtjevima, postupak je trajao 15 dana. Tražitelji azila imaju pravo žalbe protiv negativne odluke u roku od 60 dana u redovnom postupku i u roku od 8 dana u hitnom postupku. U slučajevima koji se rješavaju u hitnom postupku, zakon nalaže sudu da doneše odluku u roku od 30 dana. Prema UNHCR-u, u toku godine je Ministarstvo sigurnosti odbilo 52 od 56 zahtjeva za azil koje su podnijeli državljeni Sirije, ali im je odobrilo mjere privremene zaštite.

Sigurna zemlja porijekla/tranzita: Zakonom je određena primjena koncepta „sigurne zemlje porijekla ili sigurne treće zemlje. Prema zakonu, nadležni organi mogu odbiti zahtjev za azil osim ukoliko podnositelji zahtjeva za azil ne dokažu da za njih nije bezbjedan povratak u zemlju porijekla ili bilo koju zemlju kroz koju su prošli na putu do BiH.

Trajna rješenja: Zemlja je potpisnica regionalnog sporazuma o izbjeglicama i regionalnog programa za stambeno zbrinjavanje koji su zaključeni uz posredovanje UNHCR-a i OSCE-a, a čiji je cilj iznalaženje trajnih rješenja za oko 74.000 izbjeglica i raseljenih osoba iz četiri partnerske zemlje, uključujući i 14.000 najranjivijih izbjeglica, povratnika i interno raseljenih osoba iz BiH. Na međunarodnoj donatorskoj konferenciji, koja je održana 2012. godine, prikupljeno je oko 207 miliona konvertibilnih maraka (132 miliona USD) kao pomoć izbjeglicama. Duga odlaganja odabira korisnika uslijed problema vezanih za kapacitet i upravljanje dovela su do dodatnih kašnjenja u izgradnji stambenog prostora. Izmjenama i dopunama Zakona o državljanstvu BiH, koji je donesen u novembru 2013. godine, a koji je usvojen u RS-u u julu, dozvoljena je naturalizacija izbjeglica nakon što ispune uvjet da prethodno u zemlji imaju boravište u razdoblju od 5 godina. Provedba ove odredbe je odgođena do usklađivanja zakona na državnom i entitetskom nivou.

Privremena zaštita: U toku godine je vlada odobrila supsidijarnu zaštitu četiri Sirijca i produžila status supsidijarne zaštite za šest osoba (pet Sirijaca i jedan Iračanin). Strani državljeni i osobe bez državljanstva mogu imati pravo na supsidijarnu zaštitu ako ne ispunjavaju uvjete za izbjeglički status niti azil. Takve osobe moraju dostaviti snažne dokaze da su u opasnosti od teških povreda u zemlji porijekla.

Nadležni organi nisu odobrili dokumente za prekogranična putovanja osobama sa statusom supsidijarne zaštite osim u teškim humanitarnim situacijama. Na osnovu statusa supsidijarne zaštite nije moguće ujedinjenje porodice, niti ostvarivanje prava na prebivalište ili naturalizaciju u zemlji u kojoj osoba uživa taj status.

Osobe bez državljanstva

Prema izvještaju UNHCR-a iz januara, u zemlji postoje 792 osobe bez državljanstva. Većina njih su Romi, kao i osobe koje nisu upisane u matičnu knjigu rođenih i osobe koje su u riziku od denaturalizacije (većinom osobe koje su vlasti naturalizirale tokom sukoba u periodu 1992.–1995.). Prema bazi podataka Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice o registraciji Roma, radi se o istom broju.

Zakonom je određeno da je dijete čiji je jedan roditelj državljan BiH također državljanin BiH, bez obzira na njegovo mjesto rođenja. Dijete rođeno na teritoriji zemlje, a čiji su roditelji nepoznatnog državljanstva ili su osobe bez državljanstva ima pravo na državljanstvo.

Nadležni organi mogu osobama bez državljanstva dodijeliti privremeni boravak iz humanitarnih razloga u trajanju od godinu dana, uz mogućnost produženja. Osobe bez državljanstva imaju pravo na zaposlenje kao stranci i pravo na osnovno obrazovanje kao državljeni BiH. U prvih osam mjeseci izvještajne godine, državna vlada je dodijelila jednogodišnji privremeni status jednoj osobi bez državljanstva. U novembru 2013. godine je državni parlament izglasao izmjene i dopune zakona o državljanstvu kako bi se zakonski omogućila naturalizacija osobe koja ima boravište u zemlji pet godina kao zvanično priznata osoba bez državljanstva. Nema posebnih odredbi o ubrzanoj proceduri naturalizacije, s tim da zakon daje osobama bez državljanstva mogućnost da steknu državljanstvo putem iste procedure kao i drugi stranci.

Osobe kojima su potrebni lični dokumenti i koji su u riziku od apatriđije suočavale su se s preprekama u vidu birokratskih zahtjeva da završe postupak upisa u matične knjige rođenih i vjenčanih, kao i neefikasnih postupaka upisa.

Iako nema izvještaja o diskriminaciji osoba koje su u stanju rizika od apatriđije, najveći broj onih koji su u stanju rizika su pripadnici romske manjine i bili su izloženi diskriminaciji na osnovu svoje etničke pripadnosti prilikom ostvarenja prava na zaposlenje, obrazovanje, smještaj, zdravstvenu zaštitu, sklapanje braka, upis u matične knjige rođenih, pristup sudovima/sudskim postupcima i prava vlasništva nad zemljištem i drugim nepokretnostima (vidi Dio 6.).

Dio 3. Poštivanje političkih prava: pravo građana da promijene vlast

Zakonom je građanim zagarantirano pravo na promjenu vlasti putem slobodnih i pravičnih izbora i građani su u praksi provodili ovo pravo kroz izbore na osnovu općeg prava glasa.

Izbori i političko učešće

Nedavni izbori: Opći izbori su održani 12. oktobra u konkurentnom okruženju u kojem su kandidati i političke stranke slobodno vodili kampanju i predstavili svoje programe. Prema ODIHR-u, Centralna izborna komisija je efikasno provela izbore, s tim da su postojali brojni vjerodostojni navodi međunarodnih promatrača prema kojima su političke stranke manipulirale sastavom odbora na biralištima, čime je doveden u opasnost integritet izbornog procesa. Problemi su se javili i u toku brojanja glasova zbog nepoznavanja odgovarajućih procesa i procedura od strane članova odbora na biračkim mjestima.

Političke stranke i političko učešće: Zakon ne ograničava formiranje političkih stranaka, niti učešće u strankama. Lideri nekoliko manjih političkih stranaka su se žalili na stvarni monopol većih političkih stranaka nad ministarstvima, javnim službama i medijima. Prema ODIHR-u,

sistem finansiranja kampanja nije adekvatan da bi obezbijedio transparentnost, integritet i odgovornost izbornog procesa. Promatrači iz lokalnih NVO su izvjestili da su neki vladini dužnosnici koristili službena vozila i sredstva za potrebe izborne kampanje.

Učešće žena i manjina: Prema zakonu, najmanje 30 posto kandidata političkih stranaka moraju biti žene. 2013. godine su parlamentarke formirale klub parlamentarki u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH, prvi takav zvaničan, međustranački klub u bilo kojem zakonodavnom organu u zemlji. Nakon općih izbora održanih u oktobru 2014. godine, 10 od 42 zastupnika u Zastupničkom domu BiH su žene. Nije bio formiran Dom naroda BiH, kao ni Vijeće ministara BiH. 15 od 83 mandata u Narodnoj skupštini RS-a pripada ženama. U Vijeću naroda RS-a, od 28 mandata, ženama pripadaju 4. U Zastupničkom domu Parlamenta FBiH žene imaju 21 od ukupno 98 mandata. Dom naroda Parlamenta FBiH nije bio još uvijek formiran.

Prema zakonu, Srbi, Hrvati i Bošnjaci, koji su prema Ustavu „konstitutivni narodi“, kao i „ostali“ koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici ova tri naroda, moraju biti adekvatno zastupljeni u institucijama vlasti na entitetskom, kantonalmu i općinskom nivou, na osnovu popisa iz 1991. godine sve dok se ne završi proces povratka prema Daytonском sporazumu. Međutim, vlasti nisu poštivale ovaj zakon. Osim tri konstitutivna naroda, postoji 16 priznatih nacionalnih manjina. One su i dalje uveliko nezastupljene u vlasti. Nema predstavnika manjina u državnom parlamentu. Vlada nije donijela izmjene u skladu s presudom Suda za ljudska prava u kojoj je Sud utvrdio da je Ustav zemlje diskriminirajući prema „ostalima“, kao što su Jevreji i Romi, s obzirom da im onemogućava da se kandidiraju za Predsjedništvo i Dom naroda. U julu je Sud za ljudska prava donio presudu u predmetu *Azra Zornić protiv Bosne i Hercegovine* kojom je potvrđio isti stav. Sud je ustanovio da je vlada izvršila povredu Evropske konvencije o ljudskim pravima kada je zaključila da se Zornić nema pravo kandidirati za Predsjedništvo BiH i Dom naroda zato što je odbila da se izjasni kao pripadnica bilo kojeg konstitutivnog naroda.

Dio 4. Korupcija i nedostatak transparentnosti vlasti

Zakonom su propisane kazne za krivična djelo korupcije u vlasti. Međutim, vlada ne provodi zakon djetotvorno. Zvaničnici često prolaze nekažnjeno za koruptivna djela i korupcija i dalje prevladava u velikom broju političkih institucija i privrednih subjekata u zemlji. Javnost na korupciju gleda kao na endemičnu pojavu u javnoj sferi. Ogromna državna, entitetska, kantonalna i općinska administracija, koja je na svim nivoima nadležna da donosi zakone i druge propise koji se odnose na rad organa, stvorila je sistem s nedovoljno transparentnosti i omogućila korupciju. Uz postojanje velikog broja nivoa, također su postojale i brojne mogućnosti traženja „naknade za uslugu“.

Korupcija: Prema tvrdnjama profesora i učenika, korupcija i dalje postoji na svim nivoima obrazovanja. Sistem ocjenjivanja u okviru kojeg profesor (koji možda studente nije podučavao) dodjeljuje ocjenu i potpisuje se u studentski indeks nije transparentan i često otvara vrata korupciji. Profesori na nekoliko univerziteta su izjavili da je podmićivanje uobičajena praksa i da su bili izloženi pritisku od kolega i nadležnih koji su od njih tražili da daju više ocjene studentima sa porodičnim ili političkim vezama.

U julu 2013. godine je Općinski sud u Sarajevu naredio oslobođanje predsjednika Federacije Živka Budimira. Budimir je skupa s nekoliko drugih osoba osumnjičen za uzimanje mita za

pomilovanja. Budimir je kasnije optužen za nedozvoljeno držanje oružja. U septembru ga je sud uvjetno osudio na šest mjeseci zatvora.

Postoji Agencija za borbu protiv korupcije na državnom nivou, s tim da je neadekvatno finansiranje u ozbilnoj mjeri ograničavalo njeno djelovanje. Agencija ima nadležnost da istražuje i krivično goni koruptivna djela u javnom i privatnom sektoru.

Izjave o ukupnom imovinskom stanju: Kandidati za visoke javne funkcije, uključujući i mandate u parlamentu na državnom i entitetskom nivou, i članove Vijeća ministara i entitetskih vlada, podliježu zakonskoj obavezi popunjavanja i predaje imovinskog kartona, ali su promatrači primijetili da u zakonima nema standarda Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj ni drugih međunarodnih standarda. Centralna izborna komisija je nadležna za nadzor nad poštivanjem zakona. Organi generalno nisu javno objavljivali imovinske kartone, najvećim dijelom zbog sukoba između zakona koji uređuju obavezu podnošenja imovinskih kartona i zakona o zaštiti ličnih podataka. Zakoni kojima je propisana obaveza podnošenja imovinskih kartona ne propisuju adekvatne istražne i mehanizme provođenja zakona. Zbog toga javni dužnosnici i članovi njihovih porodica često su prijavljivali tek dio svoje ukupne imovine i dugovanja.

Postoje krivične sankcije za nepoštivanje zakona kojima je regulirana obaveza podnošenja imovinskog kartona, s tim da u prvih 10 mjesecu izvještajne godine nadležni organi nisu primjenjivali te sankcije.

Pristup javnosti informacijama: Iako prema zakonu građani imaju pristup vladinoj dokumentaciji, mnogi organi vlasti nisu poštivali zakon. Mnogi organi vlasti u Federaciji nisu poštivali zakonsku obavezu da imenuju službenike za odnose s javnošću. Nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava su primijetile da građani i novinari ne koriste ono što im taj zakon omogućava. Prema zakonu, vlasta mora dati objašnjenje za svako odbijanje pristupa informacijama, a građani, ukoliko im je pristup onemogućen, imaju pravo обратити se sudu ili instituciji ombudsmena. Vlasti ponekad nisu dale traženo objašnjenje za odbijanje pristupa informacijama, osim ako se građani nisu žalili Instituciji ombudsmena, sudovima ili tražili pravnu pomoć.

Dio 5. Stav vlade u pogledu međunarodnih istraživačkih radova i istraživačkih radova nevladinog sektora o navodnim povredama ljudskih prava

Širok spektar grupa i nevladinih organizacija za ljudska prava je generalno djelovao bez ograničenja, iako su i u Federaciji i u RS-u postojala nastojanja da se ograničene njihove aktivnosti. NVO Centar civilnih inicijativa je upozorio da će prijedlog zakona na entitetskom nivou (i u Federaciji i u RS-u) zabraniti rad nekih organizacija civilnog društva ukoliko organi entitetskih vlasti budu smatrali da je on u suprotnosti s ustavom datog entiteta.

Učešće NVO u procesima odlučivanja na nivou vlasti varirao je od slučaja do slučaja. I vladinom i nevladinom sektoru nedostaje dovoljno znanja o mehanizmima za učešće NVO u takvim procesima. Vijeće ministara ima pravo vratiti bilo koji nacrt zakona koji nije prošao kroz proces konsultacija sa nevladitim organizacijama, ali do danas nije koristilo taj mehanizam. Vijeće ministara je NVO sektor u velikoj mjeri isključio iz procesa odlučivanja o pitanjima od političkog značaja ili osjetljivosti. Ipak, NVO nastavljaju uspostavljati veći stepen saradnje sa vlastima na nižim nivoima.

Prema istraživanju provedenom 2012. godine koji je finansirala Evropska komisija, u zemlji je registrirano 13.000 NVO-a. Nepostojanje finansijske održivosti i dalje predstavlja najteži problem za organizacije civilnog društva. Organizacije koje se ne smatraju prijetnjom strankama na vlasti uglavnom su primale podršku od strane lokalnih vlasti. Registracija i procedura izmjene pravilnika o organizaciji NVO traju znatno duže nego što je to propisano zakonom i to zbog neefikasnosti organa.

Mehanizmi javne podrške i propisi vezani za NVO nisu razvijeni u dovoljnoj mjeri. Umjesto da prate uspostavljene smjernice i kriterije, činilo se da vladine komisije koje dodjeljuju javna sredstva baziraju većinu svojih odluka na političkim interesima i dodjeljuju sredstva u većim postocima unaprijed odabranim korisnicima, kao što su vjerske zajednice, sportske organizacije i udruženja demobilisanih boraca. Metode dodjele sredstava su i dalje netransparentne i koruptivne.

Ujedinjene nacije i druga međunarodna tijela: Vlasti RS-a su bile manje susretljive i kooperativne nego vlasti na nivou države i Federacije sa Uredom visokog predstavnika, koji je formiran Daytonskim sporazumom i ima posebne izvršne ovlasti u BiH.

Organi vlasti koji se bave ljudskim pravima: Institucija ombudsmena na državnom nivou nadležna je da istražuje povrede domaćih zakona o ljudskim pravima u ime građana i da vlastima daje preporuke za otklanjanje povreda. Preporuke ombudsmena nisu zakonski obavezujuće. Pripadnici međunarodne zajednice su primijetili da je jednoglasnost koja je potrebna među tri konstitutivna naroda u BiH u pogledu toga što čini povredu ljudskih prava dovela u pitanje djelotvornost ombudsmena. Na čelu Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH je jedan Bošnjak, jedan Hrvat i jedan Srbin. Uprkos nekoliko homofobnih napada u toku godine, Institucija ombudsmena je odbila finansiranje posebnog izvještaja o statusu LGBT zajednice od strane međunarodne zajednice (vidi Dio 6. Djela nasilja, diskriminacije i druge povrede prava na osnovu seksualne orientacije i rodnog identiteta).

Državni parlament ima Zajedničku komisiju za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigracije, izbjeglice, azil i etiku, koju sačinjavaju članovi ispred oba doma Parlamenta. Komisija, koja broji 11 članova, učestvovala je u aktivnostima u vezi s ljudskim pravima skupa sa vladinim i nevladinim organizacijama. Komisija je i dalje bila neefikasnna u toku cijelog izvještajnog perioda zbog općeg političkog zastoja u zemlji koji je paralizirao funkcioniranje parlamenta.

Dio 6. Diskriminacija, društvene zloupotrebe i trgovina ljudima

Zakonom je zabranjena diskriminacija na osnovu rase, roda, invaliditeta, jezika, seksualne orientacije ili društvenog statusa; međutim, vlasti ne primjenjuju ove zabrane na djelotvoran način.

Žene

Silovanje i nasilje u porodici: Maksimalna kazna zaprijećena za djelo silovanja i silovanja supružnika je zatvorska kazna u trajanju od 15 godina. Osjećaj stida među žrtvama silovanja i propust policije da tretira silovanje supružnika kao teško krivično djelo sprječili su djelotvornu primjenu zakona. Stoga, slučajevi silovanja, posebno silovanja od strane supružnika, žrtve često nisu prijavljivale, dok ih organi nisu prijavljivali u stvarnom broju. U toku godine je državna Agencija za ravnopravnost spolova, u saradnji sa gender centrima u RS-u i Federaciji, objavila istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama u zemlji.

Prema nalazima istraživanja među ženskim osobama dobi 15 i više godina, gotovo polovina njih doživjela je psihološko ili fizičko nasilje u dobi od 15 godina i više. Najčešći oblik nasilja je psihološko nasilje, s ukupnom stopom prevalencije od 42 posto. Drugi najčešći oblik nasilja je fizičko nasilje sa stopom prevalencije od 24 posto; treći najčešći oblik je seksualno nasilje sa stopom prevalencije od 6 posto.

Zemlja je preduzela nekoliko inicijativa za borbu protiv silovanja i nasilja u porodici, ali žene nisu u potpunosti koristile zakonske mjere zaštite zbog nedovoljnog znanja i nespremnosti. Agencija za ravnopravnost spolova je izvijestila da je svega 17 posto žena koje su bile žrtve nasilja u porodici zatražilo pomoć. Naprimjer, iako u oba entiteta postoje zakoni prema kojima je moguće počinitelja nasilja udaljiti iz stambenog prostora, ove odredbe su rijetko ili nikako primjenjivane zato što su policijski službenici u većini slučajeva stekli pogrešan dojam da su oni nadležni za određivanje toga gdje će počinitelj boraviti. Zbog toga su ugrožene žene bile primorane odlaziti u sigurne kuće.

Nasilje nad ženama, uključujući i nasilje u porodici i seksualni napad, i dalje su rasprostranjeni i takvi slučajevi se ne prijavljuju u stvarnom broju. Prema procjenama nevladinih organizacija, jedna trećina žena u zemlji bile su žrtve nasilja u porodici. Oba entiteta imaju zakone prema kojima je policija obavezna počinitelja nasilja udaljiti iz porodičnog stambenog prostora. NVO su izvijestile da su nadležni organi, posebno u RS-u, gdje je nasilje u porodici kvalificirano kao prekršaj, često vraćali počinitelje u porodice u roku od manje od 24 sata. U Federaciji nadležni organi imaju diskreciono pravo da odluče da li će kvalificirati djelo nasilja u porodici kao krivično djelo ili prekršaj. Stručnjaci procjenjuju da svega 10 posto žrtava nasilja u porodici slučaj prijavi policiji.

Iako je policija prošla kroz specijaliziranu obuku kako bi se osposobila za postupanje u slučajevima nasilja u porodici, NVO su izvijestile o rasprostranjenoj nespremnosti policije u oba entiteta da razdvajaju porodice lišavanjem slobode počinitelja.

Agencije koje pružaju socijalne usluge nedovoljno su finansirane, nedovoljno kadrovski popunjene i nisu obučene za djelotvorno pružanje pomoći žrtvama. Veliki broj nevladinih organizacija koje predano pomažu žrtvama nasilja u porodici djeluje kako bi nadomjestio taj nedostatak i osam takvih organizacija formiralo je snažnu mrežu saradnje pod nazivom Sigurna mreža. Mreža je uspostavila dvije vruće linije, po jednu u svakom entitetu, putem koje se žene mogu obratiti kada su im usluge Mreže potrebne, a da pritom ne žele kontaktirati policiju. Svake godine se preko vrućih linija primi oko 6.000 poziva. Osam sigurnih kuća širom zemlje je od vlasti primilo finansijsku i drugu materijalnu pomoć. Mnoge su se proširile i na pružanje skloništa žrtvama trgovine ljudima.

U septembru 2013. godine je Vijeće ministara donijelo novi akcioni plan za rodna pitanja za period 2013.-2017. koji međunarodni promatrači smatraju da je u skladu sa međunarodnim standardima i obavezama. Plan je strateški dokument koji sadrži ciljeve, programe i mjere za postizanje rodne jednakosti i u javnoj i u privatnoj sferi života. Akcioni plan daje smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na državnom, entitetskom i lokalnom nivou i predstavlja nadogradnju prethodnog akcionog plana za rodna pitanja koji je državna vlada provela u periodu 2006.-2011. u saradnji sa EU, Vijećem Evrope i UN-om.

Sakaćenje ženskih genitalija/obrezivanje žena: BiH nema zakona kojim se zabranjuje sakaćenje ženskih genitalija/obrezivanje žena. U toku godine nije bilo prijavljenih slučajeva ove prakse.

Seksualno zlostavljanje: Seksualno zlostavljanje je zakonom zabranjeno, ali je predstavljalo ozbiljan problem. Mnoge nevladine organizacije su izvijestile da žrtve gotovo niti u jednom slučaju nisu uložile pritužbu zato što svoje iskustvo nisu smatrali nezakonitim i nisu znale da imaju pravo na zakonsku zaštitu od seksualnog zlostavljanja.

Reprodukтивna prava: Parovi i osobe pojedinačno imaju pravo da samostalno i odgovorno donesu odluku o broju djece, vremenu u kojem će dobiti djecu, kao i o razmaku između njih, i imaju informacije i načine da to urade i da dobiju najviši standard reproduktivne zdravstvene zaštite bez diskriminacije, prisile i nasilja. Na raspolaganju su jednostavan pristup kontracepcijskim sredstvima i stručan medicinski tretman u toku trudnoće i prilikom porođaja, te hitna medicinska zaštita, uključujući i usluge u slučaju komplikacija nakon abortusa, bez obzira da li je abortus urađen legalno ili nelegalno. Većina žena imala je pristup prenatalnoj i postporođajnoj njezi kroz osiguranje koje plaća poslodavac, odnosno javna institucija vlasti.

Diskriminacija: Žene imaju jednak pravni status kao i muškarci i organi vlasti ih generalno jednakо tretiraju. Državna Agencija za ravnopravnost spolova radila je na informiranju žena o njihovim pravima. Zakon izričito ne nalaže jednak plaću za jednak rad, ali zabranjuje rodnu diskriminaciju. Žene i muškarci su generalno jednakо plaćeni za jednak rad u javnim preduzećima, ali ne i u svim privatnim preduzećima. Žene su nailazile na probleme vezane za neplaćanje porodiljske naknade i neopravданo otpuštanje s posla trudnica i porodilja. U mnogim oglasima za popunjavanje upražnjenih radnih mesta su otvoreno navedeni diskriminirajući kriteriji za žene, kao što su starosna dob i fizički izgled. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u agencijama za provedbu zakona, iako je zabilježen kontinuirani napredak. Državni i entitetski parlamenti imaju komisije za ravnopravnost spolova (vidi Dio 7.d).

Djeca

Upis djece u matičnu knjigu rođenih: Prema zakonu, dijete čiji su jedan ili oba roditelja državljeni BiH također je državljanin BiH, bez obzira na mjesto rođenja. Dijete rođeno na teritoriji BiH čiji roditelji nisu državljeni BiH ili su bez državljanstva ima pravo na državljanstvo BiH. Roditelji generalno vrše upis djece u matičnu knjigu rođenih odmah po rođenju djeteta, s tim da ima izuzetaka, posebno u romskoj zajednici.

NVO Vaša prava je procijenila da u zemlji postoji preko 427 djece koja nisu upisana u matične knjige rođenih. UNHCR je putem lokalne NVO za pravnu pomoć vršio upis djece, uglavnom Roma, u matičnu knjigu rođenih, čiji ih roditelji prethodno nisu upisali. Djeca koja nisu upisana u matičnu knjigu rođenih su iskusila znatne prepreke u smislu ostvarenja socijalnih prava, prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu.

Zlostavljanje djece: Postoji problem nasilja u porodici usmjerenog protiv djece. Policija je provela istragu i podnijela krivične prijave u pojedinačnim slučajevima zlostavljanja djece. Državna Agencija za jednakost spolova je procijenila da se neki oblik nasilja u porodici javlja u jednoj od pet porodice. Općinski centri za socijalni rad štite prava djece, ali nemaju resurse i smještaj za djecu koja su pobegla od zlostavljanja u porodici ili za djecu koja se trebaju izmjestiti iz porodica koje ih zlostavljaju.

Brakovi sklopljeni s maloljetnom osobom i prisilni brakovi: Prema zakonu, donja granica starosti u kojoj je dozvoljeno sklapanje braka je 18 godina prema vlastitoj odluci odnosno 16 godina uz pristanak roditelja. U nekim romskim zajednicama djevojčice ulaze u brak u dobi od 12 do 14 godina. Aktivisti i aktivistkinje dječijih prava i borbe protiv trgovine ljudima su

primijetili da tužiocu nisu spremni pokretati krivične istrage i goniti slučajeve ugovorenih brakova sa maloljetnim Romkinjama zato što su takvi brakovi „njihov stil života”. Vlasti nemaju program čiji bi konkretni cilj bio smanjenje pojave sklapanja braka sa maloljetnom osobom. Prema statističkim podacima Dječijeg fonda UN-a, 6 posto žena je sklopilo brak ili zajednicu prije navršene 18. godine života.

Sakaćenje ženskih genitalija/obrezivanje žena: BiH nema zakona kojim se zabranjuje sakaćenje ženskih genitalija/obrezivanje žena. U toku godine nije bilo prijavljenih slučajeva ove prakse.

Seksualna eksploracija djece: Prema državnom zakonu, za seksualnu eksploraciju djece zaprijećena je kazna zatvora do 10 godina. Optuženima se može izreći kazna zatvora od ukupno 20 godina pod određenim otežavajućim okolnostima. Na entitetskom nivou se izriču kazne zatvora od tri do 15 godina. Entitetskim zakonima prema kojima je kažnivo „navođenje na prostituciju“ policiji je dozvoljeno da maloljetne osobe dobi od 14 ili više godina tretira kao „maloljetne prostitutke“, a ne kao žrtve silovanja ili trgovine ljudima. Nevladine organizacije koje se bave pravima žena i djece su se žalile da je zakonom policiji omogućeno da podvrgava maloljetnike životne dobi od 14 do 17 godina ispitivanju i krivičnom gonjenju, iako u toku prvih osam mjeseci izvještajne godine nije zabilježen niti jedan takav slučaj krivičnog gonjenja. Prema krivičnim zakonima entiteta, zloupotreba djece ili maloljetnih osoba za pornografiju predstavlja krivično djelo kažnivo kaznom zatvora od jedne do pet godina. Nadležni organi su generalno provodili ove zakone. Zakonom je zabranjen seksualni odnos s djetetom i prema zakonu, osoba mlađa od 18 godina se smatra djetetom odnosno maloljetnikom.

Djevojčice su bile žrtve komercijalne seksualne eksploracije i prema izvještajima, Romkinje dobi od svega 12 godina su bile prisiljavane na sklapanje braka i služenje u domaćinstvu.

Međunarodne otmice djeteta: Zemlja je potpisnica Haške konvencije o građanskoopravnim aspektima međunarodne otmice djece iz 1980. godine. Za informacije o zemlji vidjeti travel.state.gov/content/childabduction/english/country/bosnia-and-herzegovina.html.

Antisemitizam

Nije bilo izvještaja o antisemitskom nasilju protiv pripadnika Jevrejske zajednice koja, prema procjenama vlasti, broji manje od 1.000 pripadnika.

Trgovina ljudima

Vidi izvještaj Ministarstva vanjskih poslova SAD-a o trgovini ljudima na www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Osobe s invaliditetom

Zakonima na entitetskom i državnom nivou zabranjena je diskriminacija osoba sa fizičkim, čulnim, intelektualnim i mentalnim invaliditetom prilikom zapošljavanja, u domenu obrazovanja, kod ostvarenja prava na zdravstvenu zaštitu, prilikom putovanja zrakom i drugim vidovima transporta i u pogledu korištenja ostalih javnih usluga (vidi Dio 7.d). Međutim, nastavljena je diskriminacija po svim ovim osnovama.

Uzrok invaliditeta određuje nivo državne pomoći osobama s invaliditetom. Demobilisani borci i civili čiji je invaliditet prouzrokovao ratom u BiH primaju veće naknade nego osobe čiji invaliditet nije povezan s ratnim dešavanjima.

Zakoni u oba entiteta zahtijevaju povećanu fizičku pristupačnost objektima za osobe s invaliditetom, ali nadležne institucije rijetko primjenjuju takve zakonske odredbe. Nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava žalile su se da se novi javni objekti i dalje grade na način koji ne omogućava pristup osobama s invaliditetom. Nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava su se žalile da vlasti ne provode djelotvorno zakone i programe koji bi pružili informacije i pomoći osobama s invaliditetom (također vidi Dio 7.d).

Prema zakonu, djeca s poteškoćama u razvoju trebaju pohađati redovnu nastavu, ali škole su često isticale da nisu u stanju prihvati takvu djecu. Djeca s poteškoćama u razvoju pohađaju nastavu prema redovnim nastavnim planovima i programima u redovnim školama ili idu u škole za djecu s poteškoćama u razvoju. Roditelji djece s poteškoćama u razvoju, posebno one djece s većim procentom invaliditeta, nailaze na velike prepreke i organi vlasti su ih generalno prepustili da sami iznađu odgovarajuće obrazovanje za svoju djecu, iako u školama postoji sve veći broj programa za djecu s poteškoćama u razvoju.

Nacionalne/rasne/etničke manjine

Manjine su se suočile s problemom diskriminacije u oblasti zapošljavanja i obrazovanja i u javnom i privatnom sektoru. Iako je diskriminacija zakonom zabranjena, aktivisti ljudskih prava često su se žalili na neadekvatnu primjenu zakona.

Maltretiranje i diskriminacija manjina i dalje su se dešavali širom zemlje. Primjeri obuhvataju oskrvnuće grobalja, ispisivanje grafita, izazivanje požara, nanošenje štete bogomoljama i drugim vjerskim objektima, verbalno maltretiranje, otkaz s posla, prijetnje i fizičke napade. Incidenti su često bili povezani s imovinsko-pravnim sporovima.

Nasilje i djela zastrašivanja etničkih manjina često su bili usmjereni na vjerske simbole i objekte određene manjine. Za više informacija vidi Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova SAD-a o vjerskim slobodama u svijetu na www.state.gov/religiousfreedomreport/.

U junu je Osnovni sud u Srebrenici naredio Osnovnoj školi u Konjević Polju u RS-u da uvede „nacionalnu grupu predmeta“ za svoje učenike bošnjačke nacionalnosti koji su do tada podučavani prema nastavnom planu i programu koji su njihovi roditelji opisali kao diskriminirajući i koji je izrađen isključivo za učenike srpske nacionalnosti. U sudskom zahtjevu za promjenom nastavnog plana i programa roditelji su tvrdili da njihova djeca imaju pravo na nacionalne predmete za Bošnjake prema Privremenom sporazumu postignutom između Federacije i RS-a pod pokroviteljstvom Ureda visokog predstavnika 2002. godine. Prema Sporazumu, zvaničnici su bili obavezni uvesti posebnu nastavu na „maternjem jeziku“ Bošnjaka i predmet historije za svaki razred ako određeni razred pohađa više od 18 učenika iz reda manjina. U nedostatku rješenja, roditelji, Federalno ministarstvo obrazovanja i Islamska zajednica su formirali privremenu paralelnu školu u Novoj Kasabi za 96 bošnjačke djece. Do početka školske godine u septembru, ovaj slučaj, kao i sličan slučaj u Vrbanjcima, ostao je neriješen.

Aktivisti ljudskih prava su naveli da mnogi udžbenici jačaju stereotipe o etničkim zajednicama u zemlji, dok drugi nisu iskoristili priliku da razbiju stereotipe nespominjanjem

određenih etničkih zajednica, posebno Jevreja i Roma. Državni i entitetski zvaničnici generalno nisu djelovali u pravcu sprečavanja takve diskriminacije.

Univerzitet u Mostaru je i dalje podijeljen na dvije zasebne institucije, što odražava kontinuirane etničke podjele u tom gradu. Uskogrudni interesi utjecali su i na preostalih pet javnih univerziteta u raznim područjima s određenom etničkom većinom.

U zemlji, prema procjenama, ima oko 80.000 do 100.000 Roma. Neke vode Roma su izvijestile o povećanoj emigraciji Roma iz zemlje i traženju azila u drugim zemljama zbog diskriminacije prilikom ostvarenja socijalnih prava. Romi su bili diskriminirani i prilikom pokušaja ostvarenja stambenih prava, prava na zdravstvenu zaštitu, prava na obrazovanje i zapošljavanje. U svom *Specijalnom izvještaju o položaju Roma u BiH*, Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH je izvjestila da su teškoće na koje Romi nailaze u rješavanju stambenih pitanja posljedica slabe provedbe Nacionalnog akcionog plana za Rome, neadekvatne dodjele finansijskih sredstava i komplikiranih birokratskih procedura. Romska udruženja anketirana za potrebe izvještaja ombudsmena naglasila su veliko nezadovoljstvo nepostojanjem mogućnosti zapošljavanja Roma. Romi nisu dovoljno zastupljeni uprkos ustavnim odredbama koje se odnose na proporcionalnu zastupljenost u javnim institucijama. Ovo je djelomično rezultat starih podataka iz popisa koji romsku populaciju prikazuju manjom nego što jeste.

U izvještaju ombudsmena također je istaknuto da znatan broj Roma nema izvod iz matične knjige rođenih niti prijavu prebivališta i nisu upoznati s ulogom centara za socijalni rad. Zbog toga oni ne ostvaruju mnoga prava koja su im na raspolaganju. Mnogi Romi, posebno oni koji su raseljeni u toku rata od 1992. do 1995. godine, žive u neformalnim naseljima i u većini slučajeva nemaju pristup osnovnim uslugama. Stopa upisa romske djece u škole bila je ispod nacionalnog prosjeka. Postoje vjerodostojni izvještaji prema kojima su učenici romske nacionalnosti prekomjerno zastupljeni u posebnim školama za djecu s intelektualnim poteškoćama.

U decembru 2013. godine, u skladu s Dekadom inkluzije Roma, državna vlada je usvojila Revidirani akcioni plan o stambenom zbrinjavanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti Roma za period 2013.-2015. Predstavnici Roma i nevladine organizacije su aktivno sudjelovali u ovom procesu. Država je uspostavila nekoliko institucionalnih mehanizama, kao naprimjer, tijela nadležna za pitanja nacionalnih manjina i Romi su najveća etnička manjina koja je primila državnu pomoć od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Raspoloživa sredstva su povećana iznosom od oko tri miliona konvertibilnih maraka (1,91 milion USD) drugih ministarstava i partnerskih organizacija koje rade na romskim pitanjima. U prvih osam mjeseci izvještajne godine je preko 330 romskih porodica primilo pomoć iz vladinih programa za zapošljavanje, 582 porodice su primile pomoć za stambeno zbrinjavanje i za 400 porodica je poboljšana infrastruktura u zajednicama u kojima žive.

Mnoge NVO koje se bave ljudskim pravima kritizirale su organe za provođenje zakona zbog rasprostranjene indiferentnosti prema romskim žrtvama nasilja u porodici i trgovine ljudima.

Djela nasilja, diskriminacija, i druge povrede ljudskih prava na osnovu spolne orijentacije i rodnog identiteta

Iako je zakonom zabranjena diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, to se u praksi ne provodi u potpunosti tako da su osobe iz LGBT populacije često izložene društvenoj

diskriminaciji. Iako je LGBT populacija zaštićena zakonima na nivou države, praznina u entitetskim zakonima ostavlja prostor za diskriminaciju tako što se primjenom zakona na nivoima ispod državnog ne prepoznaće odgovornost za krivična djela počinjenja po osnovu seksualne orijentacije.

LGBT osobe su često bile izlagane maltretiranju i diskriminaciji, kao i otpuštanju s posla (vidi Dio 7.d). U nekim slučajevima je u otkaznom pismu izričito navedeno da je seksualna orijentacija razlog prekida radnog odnosa, zbog čega je osobama čiji je radni odnos prekinut na ovaj način izuzetno teško naći novo zaposlenje. U svom izvještaju za 2014. godinu o pravima i slobodama LGBT osoba, Sarajevski otvoreni centar je naveo da većina institucija na državnom nivou pretpostavlja da je zabrana diskriminacije prema državnom zakonu dovoljna zaštita LGBT osoba. Istovremeno, entitetskim zakonima se LGBT osobama ne pruža izričita zaštita.

U februaru je grupa od 12-14 maskiranih osoba prekinula Međunarodni festival LGBT filma Merlinka u centru Sarajeva. Napadači su uzvikivali homofobne parole i fizički napali nekoliko osoba, među njima i direktora i moderatora festivala. Tri osobe su pretrpjele manje povrede, a dvjema osobama je ukazana medicinska pomoć. Oko 30 osoba je svjedočilo ovom napadu. Iako su Sarajevski otvoreni centar i Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo dogovorili dvije sedmice prije održavanja festivala da će policija biti stalno prisutna u toku održavanja festivala, policija u vrijeme napada nije bila prisutna. Policija je uhapsila navodne počinitelje, ali Tužilaštvo Kantona Sarajevo nije podiglo optužnicu.

U oktobru je grupa mladih osoba pokušala napasti pripadnike LGBT aktivističke organizacije BUKA u jednom kafiću u Banjoj Luci. Policija je tokom incidenta brzo intervenirala i aktiviste i aktivistkinje otpratila na sigurnu lokaciju. Ipak, policija nije lišila slobode niti podnijela krivičnu prijavu protiv nijednog osumnjičenog.

Društvena stigma u vezi sa HIV-om i AIDS-om

Iako se za zemlju smatra da ima nisku incidenciju HIV-a i AIDS-a, ipak postoji značajna društvena stigma i diskriminacija prilikom zapošljavanja osoba sa HIV-om/AIDS-om, kao i u javnosti nizak nivo razumijevanja prirode infekcije. Vlasti nemaju adekvatno obučene savjetnike niti sistematičan metod upućivanja osoba sa HIV-om/AIDS-om na vanjsko savjetovanje. Organi vlasti su se često oslanjali na periodične, neformalne zahtjeve NVO Apoha u prosljeđivanju kontakt informacija osobama kojima je dijagnosticiran HIV/AIDS.

Ostalo društveno nasilje ili diskriminacija

Društvena diskriminacija i povremena djela nasilja usmjerena protiv etničkih manjina su ponekad imala oblik napada na lokalitete koji imaju simboličan značaj za te manjine, uključujući i vjerske objekte. Prema Međurelijskom vijeću, NVO koja posreduje među četiri „tradicionalne“ vjerske zajednice (muslimani, pravoslavci, katolici i Jevreji), dinamika napada na vjerske simbole, vjerske službenike i imovinu od januara do septembra je povećana u usporedbi s prethodnom godinom.

Ohrabrvanje djela diskriminacije

U medijima i u javnom diskursu je bilo rasprostranjenih komentara kojima su pripadnici drugih etničkih zajednica prikazivani u negativnom svjetlu, posebno u vezi sa ratom 1992.-1995. U toku godine su Predsjednik RS-a i viši zvaničnici njegove političke partije, kao i

drugi zvaničnici i lideri u RS-u, stalno poricali da su srpske snage počinile genocid u Srebrenici 1995. godine, bez obzira na presude većeg broja domaćih i međunarodnih sudova.

Dio 7. Prava radnika

a. Sloboda udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje

Zakonom se radnicima u oba entiteta (uključujući i radnike migrante, ali ne i pripadnike vojske) štiti pravo da formiraju i da se priključe nezavisnim sindikatima, pravo na kolektivno pregovaranje i pravo na legalan štrajk. Vlasti nisu uvijek poštivale ova prava. Zakonom je zabranjena protusindikalna diskriminacija, ali ne uređuje na adekvatan način primjenu zaštite. Inspekcije rada i sudovi se nisu djelotvorno bavili pritužbama uloženim protiv poslodavaca na protusindikalnu diskriminaciju. Prema zakonu, radnici koji su otpušteni s posla, kada postoje dokazi o diskriminaciji na osnovu sindikalnog aktivizma ili po drugoj osnovi, moraju biti vraćeni na posao. Entitetskim zakonima u Federaciji i u RS-u je zabranjeno otpuštanje sindikalnih vođa s posla bez prethodne suglasnosti entitetskih ministarstava rada.

U oba entiteta i u Distriktu Brčko zakonom je dato pravo na štrajk. U Federaciji su zakonom određeni preveliki zahtjevi za radnike koji žele stupiti u štrajk. Sindikati ne mogu zvanično najaviti štrajk bez prethodnog dogovora sa poslodavcem o tome koji će „neophodni“ radnici ostati na radnom mjestu. Ukoliko dogovor nije postignut, štrajk se može proglašiti nelegalnim. Ovom odredbom je efektivno omogućeno poslodavcima da spriječe legitimne štrajkove. Zakonima o registraciji sindikata je dato ovlaštenje ministru pravde da prihvati ili odbije registraciju sindikata iz nejasnih razloga. Oko 20 posto radne snage radi u neformalnom sektoru bez zakonske zaštite.

Vlasti nisu djelotvorno provodile sve pozitivne zakone. Vlasti nisu određivale sankcije poslodavcima koji su spriječili radnike da se sindikalno organiziraju. Inspeksijski nadzor vezan za radnička prava je bio ograničen. Povrede radničkih prava su i dalje nizak prioritet za inspektore pri ministarstvima zato što su se javni dužnosnici fokusirali na povećanje javnih prihoda poduzimanjem energičnih mjera protiv neprijavljenih radnika i poslodavaca koji ne plaćaju poreze. Neki sindikati su izvjestili da su poslodavci prijetili radnicima otkazom ako se priključe sindikatu i u nekoliko slučajeva su otpustili sindikalne vode zbog njihovih aktivnosti. Kazne izrečene na entitetском nivou za povrede su bile novčane kazne koje nisu bile dovoljne da bi odvratile od novih povreda ubuduće. Novčana kazna u Federaciji je iznosila 1.000-7.000 konvertibilnih maraka (636-4.450 USD), dok je u RS-u kazna iznosila 1.000-10.000 konvertibilnih maraka (636-6.360 USD). Dužina sudskega postupaka je trpjela zbog dugih odgađanja i ulaganja žalbi.

Vlasti i poslodavci u nekim slučajevima nisu poštivali slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje. Iako su vlasti i udruženja poslodavaca i radnika u oba entiteta pregovarali o općim kolektivnim ugovorima kojima se uspostavljaju uvjeti rada, više privatnih poslodavaca odbilo je priznati te sporazume. Federalni organi nadležni za oblast rada u Federaciji su izvjestili da poslodavci i radnici često nisu detaljno razmatrali da li su takvi sporazumi finansijski održivi. Predstavnici sindikata su tvrdili da je protusindikalna diskriminacija široko rasprostranjena u svim dijelovima zemlje.

b. Zabrana prisilnog ili obaveznog rada

Zakonom su zabranjeni svi oblici prisilnog i obaveznog rada. Vlasti nisu donijele zakone kojima bi se kriminalizirala djela trgovine na nivou Federacije, dok odgovarajuće

zakonodavstvo postoji na državnom nivou, u RS-u i Distriktu Brčko. Bilo je slučajeva prisilnog rada i vlasti nisu djelotvorno provele te zakone. Resursi, inspekcije i pravna sredstva nisu bili adekvatni da bi se povrede zakona spriječile ubuduće. Zatvorske kazne se kreću od tri do deset godina i generalno su bile dovoljne da bi odvratile od povreda zakona ubuduće.

Bilo je i izvještaja o trgovini muškarcima, ženama i djeci od strane osoba pojedinačno i organiziranih kriminalnih grupa u svrhu prosjačenja i prisilnog rada (vidi Dio 7.c).

Također vidi i Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova SAD-a o trgovini ljudima na www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

c. Zabrana rada djece i minimalna starosna dob kao uvjet za uspostavljanje radnopravnog odnosa

Minimalna starosna dob djece potrebna za zasnivanje radnog odnosa u oba entiteta je 15 godina; maloljetne osobe dobi od 15 do 18 godina moraju dostaviti valjano zdravstveno uvjerenje da bi stupile u radni odnos. U RS-u i Distriktu Brčko na snazi su zakoni prema kojima se poslodavci kažnjavaju za sklapanje radnog odnosa sa osobama mlađim od 15 godina. Zakonima o radu u Federaciji, RS-u i Distriktu Brčko zabranjeno je djeci dobi od 15 do 18 godina da rade noću i da obavljaju opasne djelatnosti, iako u Zakonu o radu Federacije nije definiran opasan rad. U zakonima o radu RS-a i Distrikta Brčko opasan rad je definiran. Entitetske vlasti su nadležne za provođenje zakona kojima se regulira rad djece i oba entiteta i Distrikt Brčko su ih u praksi provodili

Romski dječaci i djevojčice su prisiljavani na prosjačenje i bilo je slučajeva komercijalne seksualne eksploracije (vidi Dio 6. Djeca).

U toku godine vlasti nisu primile niti su istraživale izvještaje o radnom angažmanu djece. Ni u jednom entitetu ne postoje inspektori zaduženi samo za inspekcijski nadzor nad radom djece; nadležni organi su u sklopu redovnih inspekcija rada istraživali povrede zakona kojima se regulira rad djece. Obje entitetske inspekcije rada su izvijestile da nisu pronašle povrede zakona kojima se regulira rad djece, iako nisu vršile inspekcijski nadzor na porodičnim gazdinstvima na kojima su djeca radno angažirana. Vlasti nisu prikupljale podatke o radu djece. U Federaciji osobama koje zapošljavaju djecu mlađu od 15 godina može biti izrečena kazna u visini od 2.000 – 14.000 konvertibilnih maraka (1.270-8.900 USD). Zakonom u RS-u propisane su kazne za radno angažiranje djece mlađe od 16 godina, ali bez preciziranja visine kazne. Kazne su obično bile dovoljne da bi spriječile nove povrede zakona ubuduće.

U toku godine su nevladine organizacije koje vode dnevne centre u Banja Luci, Sarajevu, Tuzli i Zenici u saradnji s državnim koordinatorom za borbu protiv trgovine ljudima pružile usluge 725 djece u stanju rizika, od kojih su mnoga bila prisiljena na ulično prosjačenje.

Također vidi i Nalaze američkog Ministarstva rada o najtežim oblicima rada djece (*Findings on the Worst Forms of Child Labor*) na www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/findings/.

d. Diskriminacija u odnosu na zaposlenje i zanimanje

Zakonima i drugim propisima o radu koji se odnose na zaposlenje ili zanimanje zabranjena je diskriminacija na osnovu rase, spola, roda, invaliditeta, jezika, seksualne orijentacije i ili

rodnog identiteta, HIV pozitivnog statusa ili statusa u vezi s nekom drugom prenosivom bolešću ili društvenog statusa. Vlasti su generalno djelotvorno provodile te zakone i propise.

Diskriminacija u odnosu na zaposlenje i zanimanje je vršena na osnovu rase, spola, roda, invaliditeta, jezika, etničke pripadnosti, seksualne orijentacije i rodnog identiteta, HIV pozitivnog statusa i društvenog statusa (vidi Dio 6.).

e. Prihvatljivi uvjeti rada

Minimalna mjesecačna plaća u Federaciji iznosila je 350 konvertibilnih maraka (223 USD). U RS-u minimalna mjesecačna plaća je iznosila 361 konvertibilnu marku (230 USD), osim u tekstilnoj i industriji izrade obuće, u kojima je iznosila 313 konvertibilnih maraka (199 USD). Za Distrikt Brčko se ne izračunava minimalna plaća i ne postoji zaseban penzioni fond, te poslodavci koriste minimalni iznos plaće onog entiteta u čiji se penzioni fond, prema odabiru radnika, uplaćuju doprinosi.

Zakonom određena radna sedmica u oba entiteta i u Distriktu Brčko iznosi 40 sati, iako sezonski radnici ponekad rade i do 60 sati sedmično. Prekovremeni rad je zakonom ograničen na 10 sati sedmično u oba entiteta. U RS-u radnik može izuzetno i dobровoljno raditi još 10 sati. U Federaciji nema odredbi kojima bi se regulirao iznos naknade za prekovremeni rad, dok se u Republici Srpskoj prekovremeni rad plaća u iznosu od 30 posto od plaće. Prema zakonima u oba entiteta, minimalan odmor u toku radnog dana traje 30 minuta.

Poslodavci u oba entiteta i u Distriktu Brčko moraju radnicima dozvoliti minimalno devet dana plaćenog odsustva u toku godine. Radnici sami biraju praznike koje poštuju, ovisno o nacionalnoj ili vjerskoj pripadnosti. Entitetskim zakonima o radu je zabranjen prekomjeran obavezan prekovremeni rad. Prema zakonu u RS-u, poslodavci su odgovorni za unapređenje uvjeta rada. Entitetskim zakonima o radu su također propisani i obavezni standardi zdravlja i sigurnosti na radu, posebno za one industrijske sektore u kojima postoje opasni radni uvjeti. Prava radnika se odnose na sve zvanične (to jeste, prijavljene) radnike, uključujući i radnike migrante i povremene radnike.

Entiteti i Distrikt Brčko su preduzimali vrlo malo aktivnosti na provođenju propisa o radnom vremenu, dnevnom i sedmičnom odmoru ili godišnjem odmoru.

Tržišni inspektorat Federacije BiH, Inspektorat Republike Srpske i Inspektorat Distrikta Brčko su nadležni za nadzor nad provođenjem odredbi vezanih za radne uvjete. U Federaciji postoji 79 tržišnih inspektora, 41 u RS-u i 11 u Distriktu Brčko. Nadležni organi u oba entiteta i u Distriktu Brčko nisu adekvatno provodili propise o radnim uvjetima. Iako su inspekcije rada učinile napore da primoraju poslodavce da prijave radnike, one su uglavnom ograničile većinu inspeksijskih nadzora na uvjete u kojima rade prijavljeni radnici. Kazne za povrede zakona se kreću od 1.000 – 7.000 konvertibilnih maraka (636-4.450 USD) u Federaciji i 1.000-10.000 konvertibilnih maraka (636-6.360 USD) u RS-u. Kazne su generalno bile dovoljne da odvrate od počinjenja novih povreda.

U toku godine su vlasti u oba entiteta tek u ograničenoj mjeri nastojale poboljšati radne uvjete u rudnicima uglja u vlasništvu vlade, ali takva nastojanja nisu bila dovoljna za sigurnost i bezbjednost radnika. Radnici u određenim industrijskim granama često rade pod opasnim uvjetima, posebno oni u metaloprerađivačkim pogonima, čeličanama i rudnicima uglja. Prema nezvaničnim procjenama, oko 40 posto ukupne radne snage nije prijavljeno ili radi u neformalnoj ekonomiji. Entitetska ministarstva rada ne prikupljaju zvanične statističke

podatke o smrtnim slučajevima i povredama na radu. U nesreći izazvanoj urušavanjem rudnika uglja Zenica u septembru, 5 rudara je poginulo, a 29 je povrijeđeno. Nema zvanične socijalne zaštite za radnike u neformalnom sektoru.

Radnici se nisu mogli izvući iz situacija koje su dovodile u opasnost njihovo zdravlje ili sigurnost a da ne ugroze svoj radnopravni status. Vlasti zaposlenima nisu pružile nikakvu zaštitu u takvima situacijama.